

tekig mentek, mindketten eljutottak a bizonytalanságig és kételyig, s rajta keresztül a megnyugvásig, ha a megoldásig nem is. Az ő célpontjukat az nem éri el, aki sohasem ereszkedik a legmélyebbre vagy nem emelkedik a legmagasabbra. Avillai Teréz metaforája szerint egyikük a hernyólétben fetreng, másikuk a lepkelétben reménykedik. De egyikük sem „araszoló féreg”, melyből „sohasem lesz fehér pillangó”. Ezért nem ők a valódi ellentétei egymásnak, ezt hangsúlyozza a párhuzamos szövegszerkezet, az azonos szimbólum-, metafora-, motívumrendszer. Az ő valódi ellentétük az őket körülvevő világ, a Weymanok, a papocskák, a Magyar Lászlók és a Maria Bautisták.

HÁSZ-FEHÉR Katalin

„RINGOK CSÖNDES RETTENETBEN”

Lezsák Sándor: *Fekete felhő, teafű*. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1988

Izgalmas és tartalmas versvilágba invitál bennünket a magyarországi Lakitelken élő költő, Lezsák Sándor második kötete. Generációktól és nemektől függetlenül korunk emberének megkapó vallomása, magára eszmélése szólal meg lapjain. Lezsák verseskönyve újabb megkísértése a kiúttalanság, az abszurd élethelyzet esetleges feloldásának.

Az invokáció igényével írt *Mint a madarak* című költemény a kötetet létrehozó alapötletet fogalmazza meg, amely a már jól ismert szürrealista elvágyódásmotívummal egyenlő. A lírai én az időbeli és a térbeli távolodás ígézetében a gyermekkor képeit idézi meg az ősi harmónia pillanatát kívánva, amikor az édenét veszttette ember ismét ki-egyenlítődik a természeti világgal. „s mint a madarak, / együtt élenék újra a lucernással, / az epergaráddal, a fenyőfákkal, / együtt az öregedő diófával, / s újra a macskák lopakodó iszonyatával...” A boldogságnak ez az elérhetetlen vágya űzi, hajtja a lírai ént ciklusról ciklusra, versről versre, közben kirajzolódik előttünk a szorongásoktól és féltelmektől terhelt, elidegenedett ember alakja.

Most jegyzem az élő képet címmel Lezsák egy csokorra való verset gyűjt egybe, s megalkotja a kötet első ciklusát, melyben a múlt jelmezeibe öltöztetett én a középkor kulisszái mögé rejtőzve alakoskodik. Először a Csíki Névtelen szólal meg az ómagyar nyelv zártabb hangzású szavaival, majd Maria Robu „siratózza” felnőtt fia elestét az Ómagyar Mária-síralom példájára, s végül Bodroghalom képei, azaz egy „falu a múlt idő szélén” zárja a sort. A múlt formáiban a jelen tartalma szólal meg, hiszen a versekből szüntelen áradnak az apokaliptikus képek, a haláltánc dermesztő víziója, s a lírai én feloldhatatlan magánya, mely a lassan fölöslegessé váló díszleten is átüt.

A kötet második ciklusában (*Vonulnak veszélyes vasárnapok*) a költői én megszabadul a történelmi idő fölösleges koloncától, a díszlet változik, szegényebb, csupaszbabb formát, alakot ölt. A tudatból lassanként kifelejtődik a múlt, s csupán a jelenvaló idő múlása marad, mely közvetlen megszólaltatója a lírai én halálélményének. Az élet tartalma módosul, ugyanis nem cselekvések sorozatát jelenti a létezés, hanem mindössze egy állapotra szűkül, mely betölti a születés és a halál eseménye közötti űrt. Az ember nem cselekszik, hanem történik. Mintha az Élet Televízióját nézné a költői én: „Kikapcsolja a munkahelyét, / körülötte vibrál a kép, / gyár, hivatal, krumplibokor, / fénylő pont a

kockacukor, / átkapcsol egy másik sávra, / folytatásos utazásra, / házak, boltok, kerti padok, / szellemképes kirakatok, / fölnagyított plakátéljen, / járókelők egyenesben, / holdfényben és havazásban, / naponta élő adásban, / ezt mind végig kell nézni...” (A Néző)

Ugyanezt a jelenséget fejezi ki Lezsák másik metaforája, mely szerint az élet egy hatalmas váróterem, s az emberek benne „az örökös csatlakozásra várók” (Éjszaka a váróteremben), miközben a történések sűrűsödő csöndjében egyre közelebb lopakodik a halál árnya: „Idő, idő elszédítő, / súlyos a nyugalom, / minden nap súlyosabb. / Bibor héjam érintetlen, / ringok csöndes rettenetben.” (A kertben)

A verseskönyv harmadik szövegegységében (Elfáradt bennem a vers) a halandó ember rettegései a költő félelmeivel társulnak. Itt-ott felcsillannak a szerelem fényei is, de az érzés örömebe József Attila-i groteszk játékosság (Bú, bá; Kedveskedő; Táncoltató) vagy halálidéző árnyék vegyül, s ez utóbbi mintha Radnóti borzongatóan szép szerelmes verseit idézné: „Szerető szavakat mondok, ahogy a nyárfa / levele ejtőernyőzik lassan a fűre, didereg / a dombhajlat, őrzi az arcod, mint hajnali / ég a csillagokat, s valami kimondhatatlan / borzalom csúszik halkán a villanyhuzalon.” (November)

A szerelem csak pillanatnyi alkalom a kitérésre, a költő, az alkotó válságának a betetőződése nem odázható el, annál is inkább, mivel a modern költészetnek lassan divatos témájává válik immár a kimondhatatlan előtt megtorpanó, zsákutcába futó költő alakja. Lezsák „poétája”-t is hasonló fordulat jellemzi. Az útkeresés jeleként szólal meg alábbi versmondata: „Elfáradt bennem a vers, / mint Öregember üldögél az ágyon...” (Ballada)

Új forrásként fordul ekkor az alkotó a gyermekkor élményeihez, világához, s a gyermekversektől ellesett naiv hang és mondatfűzés valóban új formát jelez, a tartalom azonban ismételten a halálfélelem jegyeitől terhes, hiszen „a gyermekkor sötétkamráiból” táplálkozik. Az élve eltemetett nyírtelki kislány, a keresztapa háborús élményei, a nagymama holtteste melletti virrasztás mind-mint az elmúlás örökérvényességét hirdetik, s fölötte még a vers varázsa sem diadalmaskodhat. Ez az a pont, amikor nincs tovább, amikor a költő fölismeri, hogy „már engem ír ez a vers, nem vagyok / mindenható” (Babák a nézőtérén).

A menekülés lehetetlenségének a jegyében íródik a Metaforában zsarnok él című ciklus. A halál tapintható közelségében a képek éles körvonalai kimerevednek, s a versforma végrendeletszerű felsorolásá hullik szét (A kimondhatóság határáig könnyelmű helyszínrajz az LS-49/1030 – Íróasztal és környéke / I. jelzésű aktához). Ez az a pillanat, amikor „émelyít már a képes beszéd”, amikor a metaforában a hagyomány, a megszokás zsarnoka él, melyet le kell rázni szabaddá téve a verset. Él és működik a „Metafora-Zúzdada” mechanizmus a szürrealisztikus automatizmusban mutatkozva meg (Régi vár omladékán, Kölcseyvel).

A részekre bomlás kavargó viharát a Koronária intenzív című szövegegység váratlan nyugalma követi. Egy esetleges szívroham fekete felhőjét követheti így a teafüvek lágyan szongó illata és csendje. A halálvárás félelmében feszülő ciklusok hirtelen feloldása a kötet utolsó egysége. A rövid pár soros versikék a már megszokott hosszú szabadversek, ill. kötött formájú balladák után a lírai én belső nyugalmanak a kialakulását sugározzák. Példaként álljon itt a Monodráma lélegzetvételyi megkönnyebbülése, magatehetetlen elesettsége: „Fölemelnek, /ölben visznek, / engem, / aki a haját sem/ engedi

megsimogatni.” Néhány szó csupán, s mégis lényegyet hordozó megnyilatkozás. Versek sorát idézhetnénk, de elegendő csupán a zárókölteményt idézni még, mert itt kiderül, a hosszú vívódás megszerezte nyugalom és mozdulatlanság sem végleges és megbonthatatlan. A lírai én számára a megnyugvás elérhetetlen, mert adott esetben minden harmónia új félelmek és nyugtalanságok szülője. Röviden: a halál valósága új és új lázadásra ösztönöz. „Próbálom a nyugalmat, / mintha járni tanulnék. / Válogatok a félelemből: / mögöttem fölborul a szék” (A teremtés kezdete). Jól szerkesztett, egyenletes színvonalú kötet ez, mely nagy változásokat nem hoz a magyar irodalom világában, mégis mintaszerű.

CSAPÓ Julianna

LENGYEL MONDAVILÁG

Alvó lovagok. Lengyel regék és mondák. Móra Könyvkiadó, Budapest, 1988

A *Regék és mondák* sorozatban jelent meg Jerzy Snopek válogatásában az *Alvó lovagok* című gyűjtemény, melyben a lengyel nép legősibb epikus hagyományából kapunk ízelítőt.

A mondák, népmesék, mítoszok stb. éltető eleme a szájhagyomány útján terjedő szó és az emlékezet, mely megőrizte az utókor számára őket. Azok a népek, ahol az írásbeliség korábban jelentkezett, hitviláguk és képzeletük termésének nagyobb részét őrizték meg. Lengyelországba az írásbeli kultúra a kereszténységgel együtt (966) került. A különböző lengyel törzsek pogány hitvilága által táplált történetek ekkor még éltek a köz tudatban, sőt még az elkövetkező néhány évszázadban sem halt ki a pogány kultúra. De a hivatalos kultúra a régi hit ellen teljes könyörtelenséggel harcoló kereszténység szolgálatában állt. Így azután apránként – írja a könyv előszavában Jerzy Snopek – eltűntek a régi szokások, rituálék, amelyek életben tartották a mondákat.

A legtöbb monda eredetisége (nemcsak a lengyleké!) a hely és esemény által igazolható, amelyre utal. A történelmi hősoket érintő históriákban maguk a hősök az eredetiség hordozói, az események, a főbb cselekményszálak ugyanis ismétlődhetnek Európa különböző országaiban. A legrégebbi lengyel monda is történelmi monda: a középkori Lengyelország nagy uralkodóházának, a Piast-dinasztiának megalapítójáról szól. Egy a XII. század elejéről származó ismeretlen szerző (Gallus Anonymus) jegyezte föl a *Lengyel Krónikában*. „Piast nevű zömök ember, széles vállú, már jócskán középkorú, aki kis darab földjéből és vadmézből tartotta fenn magát. Egyszerű, igazságos, adakozó és nevéhez hűen igen tisztességes ember volt...” A rosszul uralkodó Popiel fejedelem szörnyű halála után (akit felfaltak az egerek), az elárvult trónra a vendégszeretetéről és találékonyágáról híres, szegény, de szabad parasztot, Piastot választották. „Mert aki a kevéssel jól gazdálkodik, az a sokkal is boldogul. Ettől a Piasttól származik a lengyel királyok és fejedelmek híres nemzetsége.” (*Popiel, akit felfaltak az egerek*)

Lechról, a lengyelek legendás ősatyjáról is olvashatunk a gyűjteményben (*Miről sügnak Rogalin tölgyei*), akárcsak I. Meskóról, Vitéz Boleszlórol, Merész Boleszlórol a